

ŞAMANİZM

Şamanizm,Türklerin İslamiyet'ten önceki dinlerine verilen isimdir.En eski inanç sistemlerinden biri,Türklerin,Moğolların,Asya göçebelerinin eski dinidir.Türkler Orta Asya'da yaşadıkları tarihlerde esas olarak Şamani idiler.Türkler Şamanizm dışında,Budist,Musevi,Mani ve Hıristiyan Türklerden de söz etmek mümkündür.Ancak bunların büyük çoğunluğunu Şamanlar oluşturmaktaydı.Türklerin benimsediği bu inanç yok sayılamaz.Çünkü:din kültürüdür.Şamani inancı yok sayıp Türklerin tarihini İslam'la başlatmak İslam'dan önceki Türk Tarihini inkar etmektir.Ayrıca avcı toplayıcı döneme köklenen ve Asya göçebeliğinin ayrılmaz bir parçası olan Şamanizm,günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

ŞAMANİZM KELİMESİNİN KÖKENİ

Şamanizm,insanlığın en eski dinlerinden biridir.Esas olarak sihir ve büyüye dayanır.Yaşam:gök,yer ve yer altı olarak üç kademeli düşünülmüştür.Gökyüzünde iyilikler,iyi ruhlar;yer altında kötülükler,kötü ruhlar bulunur.Yeryüzünde ise insanlar vardır.İyi ruhların Tanrısına,gökyüzü tanrısına "Ülgen"denir.Yer altındaki kötü ruhların tanrısına "Erlik"adı verilir.

Her iki tanrının da eşleri,çocukları,akrabaları,yardımcıları vardır.Yeryüzünde yaşayan insanlar ise bu iki dünya arasında bir denge oluşturmak zorundadırlar.İşte bu dengeyi kuran din adamına "Şaman" adı verilir.Bu sisteme sosyal bilimciler,tarihçiler "Şamanizm"adını vermişlerdir.

Şamanizm'e bağlı topluluklarda ruhlarla insanlar arasındaki arabuluculuğu Şaman denilen din adamı üstlenmiştir.Çünkü bütün dünya iyi kötü ruhların tesiri

altındadır.İnsanlara ve hayvan sürülerine karşı yapılacak her türlü kötülöklere karşı mücadele etme özelliği sadece Şamanlarda bulunur.

Şamanizm'e göre;insanlar tabiatı ve ruhları tanımazlar.Ruhların tabiatta mı,huyda mı olduklarını bilemezler.Onların hangi yoldan uzaklaştırılacağıının bilemezler.Onların nelerden hoşlandıklarını,hangi cins kurbanlardan hoşlandıklarını,hangi dua ve törenleri sevdiklerini bilemezler.

İşte,ata ruhlardan aldığı özelliklerle bütün bunları sadece şaman bilir.O olumlu etkilerin insanda devamını sağlamaya çalışırken,kötü ruhların etkisini de yok etmeye çalışır.Şaman,bu sonucu;düzenlediği ayinlerde ruhlar ile temasa geçerek,onları hoşnut ve razı ederek elde etmeye çalışır.

Şaman kelimesi bazı Asya halkları arasında,"büyücü,sihirbaz"anlamında kullanılmaktadır.Bu sözü Mancu ve Tunguz halkları bu anlamda kullanmaktadır.Tunguzca Şaman, "Şaman";Mancu dilinde ise "Samandır.Büyük olasılıkla bu dilden Rusça'ya,Rusça'dan da bilim terminolojisine Şaman olarak geçmiştir. Avrupa seyyahlarının bu kaynaklardan duyduğu Şaman kavramı sonradan tüm Sibirya sihirbazlarına verilen genel bir kavrama dönüşmüştür.Bu kavram ilk defa,17.yüzyılın sonlarına doğru Rus elçisi olarak Çin'e giden E.Ishland ile seyahat arkadaşı A.Brand'ın izlenimlerinin anlatıldığı yazılarda görölmektedir.

Avrupa'da yazılmış olan birçok eserde kullanılan Şaman kelimesinin Tunguz sihirbazları kastedilerek yazılmış olduğu varsayılmaktadır.

Kelimenin kökenine ait bugüne dek yapılan araştırmalarda farklı düşünceler oluşmuştur.Bazıları kelimenin aslı Mançuca veya Moğolca derken bazıları ise,Sanskritçe olduğunu savunmuştur.Kürdistan'da yaptığı araştırmalarıyla tanınan Banzarov'a göre; "Şaman" Mançuca "Saman"dan gelmektedir.Bu kelimenin kökünü teşkil eden "Sam"kelimesinin Mançuca ve Moğolca bazı kelimelerde bulunduğunu ifade etmektedir.Gene bu tezi benimseyen araştırmacı Nioradze de;bu kelimenin bir

Kuzey Asya,Orta Asya,Doğu Asya ile Kuzey ve Güney Amerika ve Eskimoların yaşadığı bölgeler Şamanizmin başlıca yayıldığı bölgelerdir.

Şamanizm Kuzey kutbunda görüldüğü gibi değişik şekillerde Orta Asya,Orta ve Yakınoğu ile yeryüzünün çeşitli bölgelerinde Şamanizme değişik biçimlerde rastlamak olasıdır.

Şamanizm trans durumuna geçme yeteneğine sahip kimselerin,doğaüstü varlıklarla ilişki kurarak onların güçlerini toplum yararına kullanmaları amacına yönelik olarak yapılan dinsel törenlerdir.Şamanizm çeşitli din ve dünya görüşlerini birleştiren dinsel-büyüsel inanç ve teknik oluşumdur.

Şamanın en temel özelliği ruhlarla temas sağlayabilme yeteneğidir.Bunu da o toplumdaki herkes yapamaz.Bunu ancak belirli kabiliyete sahip ve kendine özgü özelliği olan kişiler yapabilir.Bu nedenle belli bir eğitim gören herkes Şaman olamaz.Şamanlık genetik özelliğe sahip kişilerin kaçınılmaz kaderi olarak kabul edilir.

Altay Türklerine göre Şamanlık,genetik olarak gelen ve çocukluk çağında sara nöbetleri ile kendini gösteren bir hastalıktır.Bir kimsenin Şaman olup olamayacağı çocukluk çağında gösterdiği bir takım ruhsal belirtilerden anlaşılmaktadır.Altaylılar bu duruma “töz basıp yat” yani “ruh basıyor”der.Bu durumdaki kişi kam adayıdır ve deneyimli bir kamın yanında yetişmelidir.Genç Kaman,değişik ayinlere ait bilgileri oymağın tecrübeli ihtiyarından ve kudretli bir Şamandan ders alarak öğrenir.Ondan sonra çeşitli ayinleri nasıl yapacağını,okunacak dua ve efsunları öğrenerek görünmez kudretlerle ilişki kurar.Kamın doğanın sırlarına vâkıf olduğu inanılır.Ayinleri yönetir.Halk içinde yaşar ve sıradan insanlardan üstünlüğü yoktur.Kamlar ak kam/kara kam diye ayrılır.Yakutlar “ayı oyun”(iyi kam), “abası oyun”(kötü kam)der.Kamların sağlık alanında da önemli rolleri vardır,bir tür hekimlik yapmaktadırlar.Ayrıca büyü(efsun)yapmak,fal bakmak da onların işidir.

Kamaların genellikle zeki,hayalperest ve şair karakterli kişiler olduğu kabul edilir.Ayin esnasında vecd halinde kendinden geçip,gök ve yer altı dünyasında gördüğü varlıkları,ilginç olayları anlatan Şaman,ayıldıktan sonra hiçbir şey hatırlamaz.

Ayrıca Şamanlığın genetik olup anadan kıza ve babadan oğula geçmediği inanılır.Hatta soyun babadan ve anneden evlada değil,akrabadan akrabaya geçtiği gözlenmiştir.

Şaman olma yaşı genel olarak 6 ile 50 yaş arasındır.Ama esas olarak 20 yaşta Şaman olmak isteyenler çoğunluğu oluştururlar.Şaman olma yaşının daha çok cinsel olgunlaşma dönemine rastladığı söylenir.bu özelliklerde bir takım yöresel farklılıklar gözlenebilir.

ŞAMANLARDA TÖRENLER

Şaman Türlerde yapılan törenleri iki kısma ayırmak olasıdır.Birincisi,periyodik olarak yapılan törenlerdir.Diğeri ise bazı olaylar nedeni ile yapılan törenlerdir.Periyodik yapılan törenler ilkbahar,yaz ve sonbaharda yapılır.Bu törenler dini bayramlar gibi algılanmaktadır.İlkbahar bayramına “Örüs Sara”,Güz bayramına ise “Sagan Sara”denir.

Şamanlarda kurban olmadan dinsel tören yapılmaz.Dinsel tören için kanlı veya kansız kurban şarttır.Kanlı kurbanların başında at kurban etmek vardır.Kansız kurbanlar ise;saçı,yalma(Ağaçlara ve Şaman davuluna bağlanan ip,bez,vs.),ateşe yağ atma,şarap serpme türünden kurbanlar kansız kurbanlardır.Kansız kurbanların en önemlisi ruhlara bağışlamak için serbest bırakılan hayvanlardır.Bu tür hayvanlara yük vurulmaz,sütü sağılmaz,yünü kırılmaz.Sahibin adağı olarak saklanır.Bu gelenek Anadolu’da da yaşamaktadır.Evlerde kurban niyet edilmiş “kurbanlık koç”, “kurbanlık boğa”ya rastlamak mümkündür.Moğollarda putlara at bağış ederlermiş.Bu ata binmezler,kurban olarak kesileceği zaman ise kemiklerini kırmadan ateşte

pişirirlermiş.Kurban olarak adanan bu hayvanlara kadınlar dokunamazmış.Her Şamanist bu hayvanları kutsal ve dokunulmaz sayar.

Kansız kurbanlardan saçıda Türk boylarında yaygındır.Saçı her kavmin kendi emek ürünüdür.Göçebelere;süt,kımız,yağ,çiftçilerde;buğday,darı,şarap,tüccarlarda;para,vb.sacı olarak geçerlidir.Bu tür kurban ve adak hemen hemen tüm dinlerde görülmektedir.

Şaman inancında,kurban kesilen hayvanların kemikleri kırılmaz.Köpeklere verilmez.Ateşte yakılır ve yere gömülür.Özel durumlarda kurban kemikleri toplanıp bir torbaya konarak ağaca asılır.Asla kemiklere ziyan verilmez.Çünkü onların tekrar canlanacağına inanılır.

Kurban kesilerek yapılan törenlere tüm boyun katılımı sağlanır.Bu törenlerin en büyükleri, “Gök Tanrı Kurbanı”ve “Dağ Kurbanı”adı verilen törenlerdir.Altaylılarda her yıl,bazılarında ise üç yılda bir yapılır.Altaylarda yapılan ayinin kısalığı ve uzunluğu her ruha ve Tanrıya göre değişir.En uzun ayin Ülgen adına yapılan ayindir.

Şaman,kurbanı yıkar,duasını okur.Birkaç ruha hitap ederek ilahiler okur.Karşılıklı dua diyalogları yapılır.Kurban iyi ruhların hakimi Ülgen adına ise,baş doğuya,Erlık adına kesilmiş ise baş batıya tutulur.Kurban eti kemikleri kırılmadan ayrılır, “kazancı”denilen iki uzmanca pişirilir.Şaman dualar okuyarak kurban etini ve suyunu etrafa saçar.Kurban yendikten sonra kemikler toplanarak sırığa asılır.Şaman eti yedikten sonra ilahiler okumaya devam eder.Davulunu eline alır çalmaya,ruhları çağırılmaya başlar.Ruhların geldiği varsayılarak onlarla diyaloglar başlar.Ayinin sonunda şaman yeryüzüne iner.Davulunu atar,gözlerini açar.Uzaktan gelmiş gibi herkesle selamlaşır.Bu ayin üç gün sürer.Üçüncü gün Şamanın şerefine büyük bir ziyafet verilir.Ayin için gelen içkilerden herkes sarhoş oluncaya kadar içer.

Şamanlıkta bu büyük törenlerin dışında birçok özel ve küçük törenlerde yapılır.Bunlar hastalığı geçirme,hastalığı bir başka nesne veya hayvana geçirme gibi törenlerdir.

Ocak,kartal ve ateşe saygısızlık gösterenlerin deri hastalığına tutulacağına inanılır.Bu hastalığı ancak ateşi çakmaktaşı ile yakmak koşulu ile kartaldan türediğine inanılan Şaman tedavi edebilir.

Ateşe bakıp kehanet etmek,yani gelecekte söz etmek çok eski bir gelenektir.Yanan ateşte odunların çıkardığı sesin,alevlerin yüksek veya alçak yanmasının,alevlerin yeşilimsi renkte veya kırmızımsı olmasının altında derin anlamların gizli olduğuna inanılır.

Ateşe bakıp fal açmak Orta Asya'da çok yaygın bir gelenektir.Destandaki anlatıya göre,Manas'ın babası Cakıp,ateşe bakar,gelinlerin geleceğini bildirirmiş.

Düğünlerde de,ateşin ve ocağın özel ve ayırt edici bir yeri vardır.Budist Buretler de gelin ve güveyi düğünün sonunda ocağın başına getirip ateş ve ocağa niyaz ettirirler.

Şaman inancında hemen hemen her törende mutlaka ateş bulunur.Kurban hangi ruh için adanır adansın,bir parçası ilk önce ateş ruhuna sunulur.Ateş,törenlerin merkezini oluşturur.

ESKİ TÜRK PANTEONU

Şamanist Türklerin panteonu Tanrılar ve ruhların geçit yaptığı muazzam bir evrendir.Tüm kâinat bu Tanrılar ve ruhlarla tasavvur edilir.İyilikte ya da kötülükte,sağlıkta yada hastalıkta,felakette yada berekette,her yerde,her şeyde onların parmağı vardır.Dualar,kurbanlar ve sunular hep onlara yöneliktir.

Şamanist Türkler kâinatı gök,yeryüzü ve yer altı olarak üç kısma ayırırlar.Gök,büyük yaratıcı Ülgen'in ve iyi ruhların âlemiydi.Türkler,başlangıçta doğrudan göğe tapmışlardır. "Gök Tengri"demişlerdi,o zamanlar gök,mavi demektir,Tengri de gök.Sonradan Tengri,Tanrıya dönüşmüştür.Gök Tengri çeşitli Türk kavimlerinde Ülgen,Kuday ya da Kayrakan diye anıldı.Büyük yaratıcı Ülgen,sadece iyilik ederdi.Yedi oğlu,dokuz kızı ve kendisi gibi iyi yardımcı ruhları vardı.Oğullarının her

biri(Karşıit,Pura Kan,Yajıl Kan,Burça Kan,Karakuş,Paktı Kan,Er Kan)göğün bir katındaydı.Kızlar ise “Ak Kızlar”diye anılırdı.Yardımcı ruhlar da Ülgen’le insanlar arasında aracılık yapardı,Şaman’a gök yolculuğunda rehberlik ederdi.Birinin adı Utkuçı,yani karşılayıcı.Diğerleri Yayık,Suyla ve Karlık.Bunlardan başka birkaç iyi ruh daha vardı.Altaylarda “Umay”,Yakutlarda “Ayısıt”bunların başında gelir.Bu dişi ruhların çocuklarının koruyucu olduğuna inanılırdı.Ak kamlar,bunlarla temas halindeydi.

Tanrıların ikinci zümresini kara kamların ilişkili olduğu kötü ruhlar oluştururdu.Yeraltının Tanrılarıydı bunlar ve başlarında Altaylıların Erlik Han,Yakutluların Arsan Dolay dedikleri Tanrı vardı.Erlik,insanlara her türlü kötülüğü yapardı,hastalık,felaket,ölüm,afet hep onun ya da yardımcılarının eseriydi.Dokuz oğlu,dokuz kızı ile yardımcı ruhları vardı.Kızlara “Kara Kızlar”denilirdi ve Şamana yolunu şaşırtmak isteyen “utanmaz maskaralar”diye tanınırdı.Panteonda yerini alan başka ruhlar da vardı.Çoğu yer/su kültürüyle bağlantılı dağ,orman,ağaç,ateş,ocak,nehir,pınar,madenler...Ay,güneş ve yıldızlar...Ve kutsallık atfedilen hayvanlar:at,ayı,tavşan,kakım,...Sayısız ruh,Şamanistlerin Panteonunda on binlerce yıl sahne almışlardır.

ŞAMANLIĞIN YAYILMA ALANLARI

Türklerin eski dinleri ve mitolojileri hakkında Çin,İslam,Rus ve Batı kaynaklarında birbirini zaman zaman doğrulaması bile hayli bilgi bulunmaktadır.Milattan Önce 2.ve 3.yüzyılda Çin vakanivüsleri tarafından Hunlarda gözlenen Göktanrı inancı,güneş,ay,yer-su,ölüler ve atlar kültürü Türk kavimlerinde değişik biçimlerde olsa bile,çeşitli kültürlerin etkisinde kalsa bile son zamanlara kadar devam etmiştir.

Türklerin dünya görüşleri,dini yorumlama tarzları Altay ve Yakut Şamanizmine göre farklılıklar içerse de hiç şüphe edilmemesi gereken bir olgu var ki,o da eski Türklerin

Şamanist olduklarıdır.Ziya Gökalp bile Türklerdeki Şamanizm ile diğer kavimlerdeki Şamanizmin farkını belirterek Türklerin dini için ayrı bir kavram kullanmıştır.Türklerin dini için Tuvunizm adını vermiştir.Halbuki bu farklılıklar çok tanrılı dinlerde olağandır.Orta Asya'da nerdeyse her kavim için ayrı bir Şamanizm vardı.Orta Asya Şamanizminin esasları;Göktanrı,güneş ay,yer,su,,ateş kültleridir. 16.yüzyılda Mançu ve Tunguz gibi Altay ulusları birleşerek Çin'i ele geçirdiler.Bu topluluklar Şamanisttiler.1747 yılında Şamanların ayinlerini düzenleyen bir statü imparator tarafından ilan edildi.Hatta Şaman inançlı insanların ibadetlerini daha rahat yapabilmeleri için bir tapınak inşa ettirdi.

Orta Asya'da devlet kuran kavimlerin doğal olarak kültür merkezleri önemli ölçüde Hasan saraylarıdır.Bunları dışında ise beylerin karargâhları ve bunların çevresine yerleşen boylar vardır.Bu merkezler kendileri dışındaki merkezlerin etkilerine açık bulunuyorlardı.Doğuda Çin kültürü,felsefesi,mitolojisi,güneyde Hint,Tibet Budizminin etkileri,batıda Zerdüştlük Orta Asya'daki oluşumu etkiliyorlardı.Orta Asya'yı kültürel olarak etkiliyorlardı.Yabancı dinler Orta Asya'da Şamanizmden bazı unsurları kabul ettikleri için halktan ilgi görmüşlerdir.

Bu etkileşimler sırasında Sibirya'da önceden Şaman olan Tobalar,5.yüzyılda Budizmi resmen kabul ettiler.Tobaların etkileri altında bulunan tüm halkın tümünün Budizmi kabul ettiklerini söylemek oldukça güç sayılır.6.yüzyılda büyük Türk devletini kuran Göktürk sülalesi Şamanist boyların yetiştirdiği en bilinen boylardan birisidir.Tarihi kaynaklara ve arta kalan yazıtlara bakılırsa,Göktürk hakanları ve idareleri altındaki Türk boyları,batıdaki şehirli Türklerin bir kısmı dışında Şamanizm inancındadırlar.Göktürk devleti Uygur sülalesinin eline geçtiği zaman Orta Asya'nın kuzey bölgelerinde Şamanizm hakim durumdadır.Batıdan ve güneyden gelen kitaplı dinlerin tesiri yok denecek kadar azdır.

Göktürklerin elinden ülke egemenliğini alan aynı soydan Uygurların ilk hakanları Kül Bilge ve Moyun Çur,Şaman inancındadırlar.Uygur hakanı Bökü Han 763 yılında Maniheist oldu.Mani dini Uygurlar arasında yayılmaya başladı.Buna rağmen Uygur ülkesinde Maniheizm,Hristiyanlık ve Budizm ile birlikte Şamanizm de yaşıyordu.

Kırgızların da,kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Şaman oldukları bilinmektedir.Tanrılara-ruhlara kırlarda kurban sunarlar ve Şamanların “Kam”adı verirler.Çin ve İslam kaynaklarında 9.ve 10.yüzyıllarda Kırgızların Şaman olduğunu yazmaktadır.920’de İbni Fadlan,Oğuzların İslam ülkesine yakın komşu buldukları halde Şamanlıkta direndiklerini yazmaktadır.Tarihçi Gardizi ise,Hazarların hakan ve emirlerinin Musevi,halkın ise Şamanlığa benzer bir inanca sahip olduklarını yazmaktadır.Tarihçi Ebu Dülef,Karlukların Şamanizminin oldukça gelişken olduğunu yazmaktadır.Marco Polo ve başka seyyahlar ise Cengiz Han’ın ve Moğollara geçen Kuzeyli Türklerin Şamanist olduklarını belirtmektedir.Bazı tarihçiler ise,Moğol işgali ile Orta Asya’da ve Volga Müslümanlarında ölmekte olan Şamanizmin yeniden canlandığını iddia ediyorlar.

Orta Asya ve İran’da Hristiyanlık 14.yüzyılda yerini İslam dininde bırakmak zorunda kaldı.Hristiyanlık Moğolistan’ın bazı yerlerinde mezar taşlarından başka bir kalıntı bırakmadan tarihe karıştı.Moğolistan da Budizm kazandı.Şamanizm ise Budizm ve İslam dinlerine bir dizi kalıntı bırakarak Sibiryaya ormanlarına ve Altay Dağları’na çekildi.

YENİ ŞAMANİZM

Şamanizmi reforme ederek zamanın talep verebilecek bir din oluşumu sağlama uğraşı 20.yüzyılın başlarında ilk defa Altay Dağları’nda görülür.Bu çabaya Rus etnografyaçılar; “Burhanizm”adını verirken,Altaylılar ise; “Ak Din”hareketi adını verirler.Bu hareket Şamanizm içindeki,Ak Şamanlık olgusunu hayata geçirme uğraşı olduğu için aynı

zamanda “kara kamlık” kurumuna ve “kara din” adı verilen biçime karşı bir oluşumdur. Bu oluşum bu haliyle kalmamış, zaman zaman Rus despotizmine karşı bir harekete dönüşmüştür.

Rus belgeleri; bu yeni Şamanizmin 1904 yılında tespit edildiğini yazmaktadır. Papazlar, Rus polisi ve gazetelerin bilgilerine göre, Şamanizmin kara şamanlık kısmına karşı olan bu Hareket Rus despotizmine karşı olup, Lama dinine benzeyen barışçıl bir yapılanmadır.

Bu dinin önderi ise Altay Şamanları arasından çıkan “Çet Çelpen” adlı orta halli bir şamandır. Kendisine “Peygamber” diyenlerde bulunur. Ak dinin talimatlarını vermektedir. “Ak din” ilkelerine göre; kanlı kurbanlar kesinlikle yasaktır. Ruslarla dostluk hoş karşılanmamaktadır. Rus parası yerine ise Çin parasını tercih ediyorlardı. Altaylı peygamber sayılan bu Şamanın mesajlarını kızı topluluklara iletmekteydi. Bu dinin esaslarında ve inanç biçiminde, eski Budizm, Lamaizm felsefeleriyle akılcılık ve biraz da milli dava argümanlarının olduğu ifade edilmektedir. Ancak küçük dinin ve küçük peygamberin sonu çabuk gelir, ayın yapmak için toplanan Altaylıların çadırı basılır. Arın askerlerince tutuklanırlar ve Çet Çeçen arkadaşlarıyla müebbet hapis cezası alırlar. Şamanizm içinden çıkıp reform yapmak isteyen bir adamının çabaları böylece sonuçlanmıştır.

ANADOLU'DAKİ ŞAMAN

Türklerin serüveni de Şamanizmin serüveni kadar eski ve etkileyicidir. Asya'yı boydan boya kat eden Türklerin son duraklarından biri de Anadolu'ydu. Geldiklerinde Müslüman olmuşlardı bile. Uygarlıklar ve dinler kavşağı Anadolu'da her türlü etkilenmeye açık bir yaşam sürdüler. Ve geldiklerinden bu yana bin yıla yakın bir zaman geçti. Ama Anadolu'da ve an gelişmiş kentlerde Şamanizmin etki ve kalıntıları yaşamın

her alanında kendini göstermektedir.Kimi zaman örf ve âdetlerde,kimi zaman İslami bir görüntü altında,kimi zamanda doğrudan Şamani.

Kurban süsleme:Eski Türkler Tanrılara ve ruhlara sundukları kurbanı süslerlerdi.Bugün de devam eden bu geleneğin İslamiyetle ilgisi yoktur.

Avcı Hikayeleri:Türkiye’de avcı hikayeleri ve fıkraları çok fazladır ve son derece ilgi çeker.Şamanistler ormana av için gittiklerinde orman Tanrılarını kızdırmamaya özel bir önem verirler.Hatta Tanrıların hikâyeleri sevdiklerini bildikleri için,ormanda ya kendileri fıkralar,hikayeler anlatır ya da özel olarak yanlarında anlatıcılar götürürlerdi.Bugünkü avcı fıkralarının arkaik temeli işte bu Şamanist gelenekte yatmaktadır.

Cem Ayinleri:Alevilerin Cem ayini, “Şamanizmle İslamiyetin şahane bir şekilde yanyana gelişi” diye değerlendirilmektedir.

Evin dört yanına gül suyu serpmek:Şamanist Türkler,ruhlara sunu olsun diye evlerinin dört yanına araka saçardı.anadolu’da Aleviler bu işi gül suyuyla yapmaktadırlar.

Yağmur taşı:Yağmur yağdırma gücü olduğu kabul edilen Şamanlarda,bu gücü sağladığı inanılan efsanevi bir taş olduğuna inanılırdı.Anadolu’da devam ede gelen yağmur yağdırma törenlerinde bu taşın kalıntısı sayılan öğeler kullanılır,dualarda kırk bir taşta dua okunup suya atılır.

Ocak ve ocaklılar:Ocak eski Türklerin kültlerindedir.Kutsal ateşle bağı vardır.Giderek aile yaşamını da içine alacak bir anlam kazanmıştır.Bir felaketle karşılaşan kişinin “ocağım söndü”demesinin kökeni,ocağa kutsallık atfedilen döneme dayanmaktadır.ayrıca Anadolu’da sağlık konusunda yetenekli olan kişilere hâlâ “ocaklı” denilmektedir.

Ant içmek ve kan kardeşliği:Ant Moğolca bir sözdür.Eskiden Türkler ve Moğollar,yemin ve kan kardeşliği için yemin töreni düzenlerlerdi.Örneğin kan kardeş olacak kişiler

bileklerini keserek kanlarını bir kâseye akıtıp karıştırır ve içerlerdi.Bugün Anadolu'da kan kardeşliği uygulaması en eski biçimiyle sürüp gitmektedir.

Gelinlik ve tabut:Şamanizmde evlenmeden ölen kızın ruhuna saygı duyulur ve aileyi koruyacak ruhlar arasına alınır.Bunun için ölen kızın tözü yapılır.Anadolu'da da benzer örnekler vardır.Ama bu gelenek asıl etkisini,evlenmeden ölen kızların Tabutlarına giydirilen gelinliklerde gösterir.

Loğusa şerbeti:Şamanlar al adını verdikleri kötü bir ruhun loğusa kadınlara musallat olduğuna inanırlardı.Kötülüğe uğrayan kadınlara da “albastı”denirdi.İnanışa göre Al,kırmızıyı severdi.O yüzden lohusanın yanına kırmızı nesnelere konulurdu.Bu efsane Anadolu'nun her yerinde aynı şekilde vardır.Doğum yapan kadınların başına kırmızı kurdele bağlanır,loğusa şerbeti denilen kırmızı bir şerbet içirilir.

Ad verme:Çocuğu yaşamayan aileler hâlâ doğan çocuklarına “Yaşar,Durak,Durdu,Dursun,Ölmezbay,Taştan”diye adlar verirler.Satılmış adının öyküsü ise oldukça ilginçtir.İnanışa göre,çocuğa musallat olan ölüm meleğini durdurmanın bir yolu da onu kandırmaktır.Bunun için çocuk doğduğu anda evden çıkarılır,bir süre sonra ailesinin evi önüne gelinilir “Yabancı ülkeden çocuk getirdim,satın alan var mı?”denilir.Pazarlık yapılır ve aile kendi çocuğunu satın alır.Böylece ölüm meleği çocuğun o aileden olmadığına inandırılır.Çocuğa da “satılmış”adı verilir.

Ay ve ay tutulması:Ay ve güneş Türklerin eski kültlerindedir.Ay onların dilinde “ay aba”yani ay baba,güneş ise “güneş ene”,yani güneş anaydı.Ay bugün de Anadolu'da ay dede ya da ay babadır.Ay tutulduğunda bir canavarın ayı yediği sanır ve göğe ok atarak,gürültü yaparak canavarı ürkütmeye çalışırlardı.Günümüzde anadolu'da ay tutulduğunda halk teneke ve tencereleri davul gibi çalar.

Ağaca bez bağlama:En yaygın Şamani kalıntılarında biridir.Eskiden ruhları memnun etmek için bir tür sunu olarak yapılan ağaca bez bağlama,bugün de evliya ruhları için yapılmaktadır.

İçki İçilmesi:İçki içilmesi eski Türk kültüründe çok yaygın bir alışkanlıktır.Sadece düğün gibi kutlamalarda değil,ayinlerde de içki,toplantının,kutlamanın,ayinin vazgeçilmez bir parçasıdır.Bu gelenek bugün değişik biçimlerde sürer:ama mutlaka kültürümüzün vazgeçilmez bir parçasıdır.Düğün,bayram,açılış gibi her türlü toplantı içki veya başka bir şeyler içilerek kutlanır.Şaman ayinlerindeki dinsel toplantılarda içilen kırmızı,şarap,vs.bugün Anadolu'da bazı dinsel içerikli toplantılarda varlığını "dem"olarak sürdürüyor.

Mezartaşı:Bu âdet eski Türk ve Orta Asya Mezapotamya kültürlerinden kalmaktadır.Arap İslam ülkelerinde mezar taşına rastlanmaz.Mezarlara taş dikilmesi ve onun adeta bir görsel sanat haline gelmesi İslam coğrafyasında sadece Anadolu'da vardır.

Eski Türkler ölen insanın mezarına sevdiği eşyaları,atını,eyerini,yatağını,vs. koyarlarmış.Bu gelenek bugün bile yaşamaktadır.Tahtacı Türkmenlerde günümüzde bile vefat eden insan yatağı ile defnedilir.Sevdiğini kabul ettikleri bazı eşyalar birlikte mezara konulur.

Eşiğin Kutsanması:Eşiğin kutsal olduğu,kapıdan içeri girilirken eşiğe basılmaması inancı da eski Türk dini olan Şamanlıktan kalma bir semboldür.

Eşik,kapıdır.Kapı ise yeni dünyalara açılmaktadır.Bu nedenle saygındır,kutsaldır.

Nazar:Anadolu'da halk arasında "nazar"olgusu çok yaygın bir inançtır.Bazı insanların olağandışı özelliklerinin olduğu ve bunların bakışlarının karşısındakine rahatsızlık,kötülük yaptığına inanılır.Bunun önüne geçmek için de insanlar nazardan korunmak için;nazar boncuğu,göz boncuğu vs.takarlar.Nazar olgusu eski Türk

inançlarından gelen bir inançtır. Gene olağandışı bir olay duyulduğunda tahtaya el ile tokmak gibi üç kere vurulması da kötülükten korunmak amacıyla yapılan harekettir.

ŞAMANLARDA DUALAR

Şamanlarda dinsel törenleri tek Tanrılı dinlerdeki gibi matematiksel kesinlikle şekillenmemiştir. Dünyanın yaratılışı, Tanrılar ve ruhlar hakkında, değişik Şaman inançlı kabileler arasında nasıl bazı farklılıklar varsa dinsel törenlerin biçimi ile yapılan dualar arasında da bazı farklar gözlemek mümkündür.

Şaman ayinlerinde dış görünüş açısından belli bir birliktelik söz konusu olabiliyor, ama Şamana yön veren içsel güçler, yani ruhlar olduğu için ibadetin biçimi ve doğrultusu tamamen o anda Şamanın özel durumuna, transa geçmesine, ruh haline bağlıdır. Ayin sırasında okuyacağı dualar, nefesler, ilahiler, vs. o sırada aldığı ilhama bağlıdır.

Şamanların ayin sırasında okudukları dua nefes gibi şeyleri tespit etmek oldukça zordur. Özellikle trans halinde, vecd halinde ne yapıldığı, ne söylendiğini tespit etmek oldukça zordur. Şaman ibadeti bu özelliğinden dolayı etnografyacılar ve folklorcular tarafından tespit edilmesinde zorluklar içermektedir. Tespit edilen Şaman dua ve ilahileri bazı hatalar taşıyabilir. Bu ibadetin benzeri Bugün Anadolu'da Alevi cem ayinlerinde dedenin oynadığı misyon adeta Anadolu'ya Orta Asya toplumundan taşınıp gelen Şamanı andırıldığı görülmektedir.

Altay kamlarının dualarından bir bölüm:

“Mukaddes büyük Altay'dan ses alıp ses veren, göbeklileri yaratan, kirpiklilere suret veren!... Altın yargı (iyi yargı) versen ne olur? Ak yürek yıprandı, az halk yoruldu, ezildi. Mukaddes Altayım! Refah ve bereket versen ne olur? Göbeklerimize kir kondurmasan, kirpiklerimize yaş düşürmesen ne olur? Esenliğe, sağlığa bereket versen ne olur?”

...Bu aylı ve güneşli Ayaz hanımız(parlak gök),ormanlı,taşlı
Altayımız!Yalvarmağa,ağlamağa bizi mecbur etme!Günahlarımız çoktur.Altay
Tanrımızdır diyerek yalvarıyoruz.Nüfusumuz çoğalacak mı? Ölümsüz Hayat
diliyoruz,sönmeyecek ateş(ocak)diliyoruz.Çok yalvarıyoruz,çok yakarıyoruz...”

Günümüzde Şamanizm,Asya’da hızlı bir toplumsal değişime zorlanmış halklar arasında
değişik biçimlerde varlığını sürdürüyor.Sovyetler Birliği Rusya’sında ve Çin’de
yasaklama ve takibata uğramıştı.ama orman ve bozkır ideolojisinin uzanamayacağı
kadar sonsuz ve derindi.Hatta şaman toplumların önde gelenleri partide ve
yönetimlerde görev olsa da inançlarına sıkı sıkıya bağlı kaldılar.Öyle ki Buryat
Şamanları,törenlerde yakardıkları ruhlar arasına Lenin’in ve Paris Komüncülerinin
ruhlarını da kattılar.

Bu dönem geride kaldı ve artık hem Rusya’da,hem Çin’de Şamani inançlar,ulusal
azınlıkların özgün kimliklerinin bir parçası kabul ediliyor.Bugün Asya’da Şamanizme
inananan kesim dağınık topluluklar halinde yaşıyor.Altaylar ve Sayan Dağları’ndaki Türk
halklarında,Sibirya’da Yakutlar,Buryatlar,Evenkler,Tunguzlarda,Doğu Sibirya
halklarında,Moğolistan’da ve Çin’in Sikiang ve Mançurya Bölgelerinde Şamanizm
kendini daha net gösteriyor.Bu bölgelerde Şamanizme inananların toplamı bir milyon
civarında.Ama Budist Moğolistan’dan Müslüman Anadolu’ya kadar koca bir coğrafyada
kalıntıları ve etkileriyle kendinden söz ettirmektedir.

Kaynakça-Cemal Şener, “Türklerin Müslümanlıktan Önceki
Dini,Şamanizm”,İstanbul,1997.

-Abdülkadir İnan, “Tarihte ve Bugün Şamanizm”,TTK,1995.

-Pro.Dr.Bahattin Öger, “İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi”,İstanbul.

-Jean-Paul Roux, "Türklerin ve Moğolların Eski Dini", İşaret Yayınevi, 1994.

-Atlas Dergisi, sayı: 82- Ocak 2000.

HEREDITARY TRANSMISSION IN SIBERIAN SHAMANISM AND THE CONCEPT OF THE REALITY OF LEGENDS

Belief in the hereditary transmission of shaman's gift is common to all Siberian shamanism. One can find corresponding motifs in Nganasan shamanism as well as in Tuvinian one. Often there is impossible to become a shaman without having shamans-ancestors in family. Sometimes they are namely the spirits of shamans-ancestors, who at first reveal themselves to the devotee and force him to shamanize. More frequently they are supernormal beings, who were in close relations with them - for instance former helping spirits of a shaman-ancestor. The Gilyak researcher Taksami wrote: "The boy named Koinyt, who's father - the shaman - died not long ago, fell asleep after noon and began suddenly to toss about and cry, repeating typical shouts of shamans. After waking he looked pale and tired. In dream he saw two spirits - a man and a woman, who said: "Before we played with your father, now we would play with you." (Taksami 1981, 167) Belief in the hereditary transmission of shaman's gift was firm among several peoples in Siberia. For that very reason children in famous shaman families, who desired not to become shamans, fell ill and lived as mentally or physically diseased persons. For example Nikolai Agitshev, son of the famous Ostyak-Samoyedic shaman, who worked in 1930-is together with linguist G. Prokofyev. Last years of his life Nikolai spent in loneliness, made wooden idols and fed them. (Prokofyeva 1981, 45-46)

In the present paper we attempt to explain some aspects of the belief in the hereditary transmission of shaman's talent. Associating the shaman trance with a hypnotic state, we proceed from the definition and general causes of origin of an altered state of consciousness as formulated by Arnold Ludwig (Ludwig 1968, 69) and the analysis of spirit possession given by Sheila Walker. The latter shows, elaborating on Merton Gill's and Margaret Brenman's psychoanalytical approach to hypnosis (Gill, Brenman 1961), that hypnosis and possession represent different forms of the same phenomenon - regression in the service of the ego (Walker 1972, 26-51). Together with Walker, we can say, that in

many cultures the hypnotists need not to be a person. The external pressure that influences the individual and his own conscious and subconscious motives, based on different religious ideas, create a subsystem of the ego, which is the supernatural being that possesses an individual. After that, we shall come from psychoanalysis to psychology and try to explain the process of origin of the shaman's sickness, relying on the notion of the *generalized reality-orientation* borrowed from Roland Shor. He termed so a structured frame of reference that characterizes a normal state of consciousness and supports, interprets and gives meaning to all the experience of an individual. (Shor 1959, 585) Shor stated that hypnosis is a complex of two processes, one of which is the construction of a special, temporary orientation and the other is the relative fading of the generalized reality-orientation into non-functional unawareness. (A.-L. Siikala's resumé of theses of Shor - Siikala 1978, 50) To mark the temporary orientation that enables possession (or, more narrowly, the shaman's sickness), we are using the term *reality of legends*. This is a system which springs from religious images transmitted by tradition and which arises onto generalized reality-orientation in some cases of altered state of consciousness. Applying it, we state that the shaman's sickness common among the Siberian peoples represents an acute manifestation of the shaman's world induced by an activation of the reality of legends and caused by any event or provocation that can be interpreted appropriately. The novice is possessed not only by one particular supernatural being but the whole world beyond with its inhabitants. Although familiar from legends and myths, this unexpectedly visualized world is still strange and frightening. It is split by antagonistic forces - on the one hand the regulating, systematizing and typologizing effect of a cultural tradition, on the other hand the individualizing, scattering forces of the candidate's subconscious desires, fears and impulses. During initiation these are balanced and the visions of the novice become fairly traditional. The candidate adapts himself to the reality of legends - that is becomes a shaman.

The shaman's sickness can be caused by any event that traditionally can be interpreted as a manifestation of the shaman's gift. Very important is the faith in its hereditary character, because it is this feature that disposes the novice and his relatives to look for the corresponding signs. This very feature creates the external pressure that influences the novice and that, together with his subconscious

motivation, starts the reality of legends and removes the generalized reality-orientation into relatively non-functional state. By reading the stories about becoming a shaman we can indirectly decide, how strong that external pressure may be. A Kirghiz shaman Suimenbai told: "My grandfather and grandmother were shamans like my father and mother. When father died, spirits (jinn) chose my elder brother Keregebai to be their master. But Keregebai desired not to become a shaman. This cost him dear - his dead body was found behind the winter house. The second brother Sarynzits too did not want to become a shaman. Someday he rode on ambling horse and suddenly cried: "Jinn, jinn!" The horse carried him into steppe. In their way there was a well; brother tumbled off the horse and broke his neck. I was then 30 years old. Someday I went to seek for camels. It was a time of sunset. I went into bushes. Suddenly I saw, that from one side there was coming multitude of mullahs; from other side approached herd of warriors. I was frightened and lost consciousness. It was over midnight when I awoke and went home. My hands trembled and I felt giddy. At home I lied down and heard, how jinn speak: "Let's take Suimenbai to be our master.'" (Alektorov 1900, 32)

The experiences of the altered state of consciousness are, for the most part, determined by the knowledge that the candidate acquired by observing the actions and listening to the stories and songs of his parent or grandparent-shaman. As the position of a shaman presupposes very good knowledge of the oral tradition, shamans usually were famous story-tellers and singers. For that very reason shaman's children and grandchildren were more familiar with the descriptions of upper or lower worlds and supernatural beings than other children. How important were descriptions of that kind, we can see from following example: A 15 years old samoyed boy was apprenticed to an old shaman. The learning started from legends. Matias Aleksanteri Castren wrote: "Imagination of the disciple was aroused with various stories about samoyedic world of spirits." Then two experienced shamans blindfolded the boy. They gave him drum and told to beat it. One of them simultaneously cuffed at the back of pupil's head, the other beaten his back. After a little it was getting light before boy's very eyes and he saw, that multitude of little shamans was dancing on his arms and legs. (Mikhaylovskiy 1892, 100)

Analyzing the motifs of the stories about becoming a shaman, one may say that some of these are expressions of the transformation of the personality of the devotee - its adaptation into the frames of tradition. Motifs of that kind are: dissection of the shaman's body; countering over, smithing and hardening his skeleton and muscles; getting the new eyes and boring through the ears; bringing the reborn shaman up in the iron or stone cradle et cetera. Other motifs show how the experiences of the initiation period are subordinated to traditional control. Such motifs are: learning from supernatural beings; seeking for allies among spirits; getting helping spirits et cetera. According to autobiographies told by the Nganasan shamans, we may admit that the spirit whom candidate meets for the first time during a dream journey of his initiation period should first be recognized. The recognition, naming or guessing of a supernatural being is one of the examples of traditional control. Also, the devotee has to recognize and name the places visited by him, and objects of importance that he meets. Recognition of a vision equals to framing it into traditional fo

knowledge for expressing in words their visions than other people. It is during the initiation period that the devotee acquires most of his songs - descriptions of helping spirits and journeys. A son often applies the melodies of his father's or grandfather's shaman songs.

An active traditional control over shaman visions continues after the initiation period is over. In case of an experienced shaman, this is expressed by guessing or so-called 'quest for the right path' taking place during rituals. With the help of such guessing untypical or inappropriate elements are eliminated from the shaman actions. Advice sought by the shamans from people who have a good knowledge of the tradition in a difficult situation is also a part of the traditional control. Often, an experienced shaman has to continue recognizing and naming objects and beings of the supernatural world during the rites. For example, Tubyaku Kosterkin, a Nganasan shaman, had three helping spirits called *hoshitele*. They helped him to recognize several places of the upper world and lower world as well as objects met on shaman journeys that 'did not appear to him as they actually were'. (Gratcheva 1984, 91)

THE ALASKAN SHAMANISM

One of the more colorful and fascinating aspects of Tlingit ceremonial history is shamanism. The Tlingit Indians believed in malevolent spirits that interfered with their lives. Only an individual who possessed certain knowledge, i.e. the shaman, could intercede and break their power. For example, the shaman could cure the sick by driving out evil spirits; he could guarantee large fish runs and good weather. Often his powers were called upon to assure success in battle or to combat witches. A famous Yakutat shaman is credited with preventing the great smallpox epidemic of 1836 from reaching his village.

the number of yeks under his control, and his rapport with them . If the shaman's efforts met with